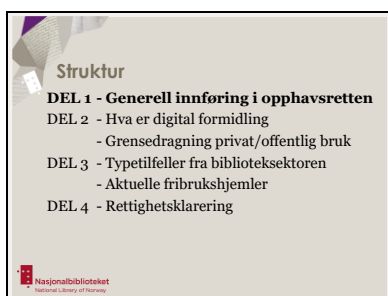

Lysbilde 1

Hei, og velkommen til denne første videoen om 23 ting om å formidle på nett. Mitt navn er Valentina Moreno og jeg jobber som juridiske rådgiver her ved Nasjonalbiblioteket. Jeg har med meg min kollega jurist Olaus Ingskog Bergstrøm som dere vil bli kjent med senere. Vi jobber hovedsakelig med opphavsrettslige problemstillinger her i Nasjonalbiblioteket og skal i dag snakke litt om hva opphavsretten tillater av formidling på nett. Vi skal dra dere litt igjennom hvilke bestemmelser vi mener legitimerer digital formidling og hva slags type formidling det da er snakk om. Vi skal også prate litt om hvordan man kan gå fram for å kunne formidle mer på nett.

Lysbilde 2

Vi har valgt å dele dette temaet inn i fire deler som får hver sin video. i del 1, som dere nå ser på, skal vi gi en generell innføring i opphavsretten. Hvis dette er et tema dere er godt kjent med, kan dere velge å hoppe til neste video hvor vi skal snakke litt om hva digital formidling er, sett fra et opphavsrettslig perspektiv. i del 2 skal vi også trekke opp grensedragningen i loven for hva som er privat og hva som er offentlig bruk. Dette er vesentlig fordi opphavsrettens eneretter gjelder kun for bruk som faller utenfor den private sfæren. i del tre skal vi se litt på ulike typetilfeller fra biblioteksektoren. Vi skal også dra dere gjennom aktuelle fribruksbestemmelser i opphavsretten for å gi et større innblikk i hva disse faktisk tillater. i del fire skal vi prate litt om hvordan gå frem for å få klarert for digital bruk. Vi skal også her se litt på hvilke kollektive avtaler som foreligger og

hvem man bør kontakte for å få en rettighetsklarering.

Lysbilde 3

Først kommer en generell innføring i opphavsretten. Hvor jeg først skal snakke litt om hva opphavsrett er og hva den beskytter. Jeg skal så snakke litt om hvordan opphavsretten beskytter og hvor lenge den beskytter. Til slutt skal jeg snakke litt om hvordan opphavsrettigheter blir avgrenset. Vi tenker det er viktig å gi denne innføringen slik at dere ser hvordan regelverket er strukturert og har en forståelse for de reglene som er gitt.

Lysbilde 4

Det første vi må avklare er hva opphavsrett er. Opphavsrett er beskyttelse av åndsverket, som i seg selv kan være et litt svevende uttrykk. Åndsverket kan beskrives som resultatet av menneskelig tankevirksomhet. Jeg liker å tenke på det som summen av de individuelle kreative valgene som en opphaver tar ved skapelse av sitt verk. Det tinglige eksemplaret vil være en manifestasjon av selve åndsverket. Det er dermed viktig å skille mellom åndsretten til verket og eiendomsretten til eksemplaret. Hvis vi tar dette maleriet av Skrik vil det fysiske maleriet være uttrykket for hvilke kreative valg Munch har tatt

ved skapelsen av verket. Når man kjøper et maleri, vil man erverve eiendomsretten til dette eksemplaret. Dette kan man kan gjøre som man vil med, for eksempel ved å henge på veggen, ta betalt for å vise frem eller videreselge for en fin sum. Man har derimot ikke uten videre ervervet retten til å kopiere dette verket for videresalg. Denne rettigheten er dypt personlig og kan kun erverves ved tydelig avtale.

Det er åndsverkloven § 2 som bestemmer hvorvidt man har med et åndsverk å gjøre. Dette følger av det vi kaller verkshøydekravet. Det foreligger nemlig en viss terskel for å få konstatert et åndsverk etter lovens forstand. Dette følger av tre vilkår jeg skal dra dere igjennom snart.

En ting som er viktig å holde klart er at det i opphavsretten ikke foreligger noe krav om formalitet for beskyttelse. i motsetning til patent og varemerkerett for eksempel foreligger det ikke krav om registrering for å få konstatert opphavsrett, det foreligger heller ikke noe krav om merking av opphavsrett på selve verket for å ivareta sin rett.

Lysbilde 5

Nå skal jeg dra dere igjennom hva opphavsretten faktisk beskytter. Først skal vi se litt på hva som skal til for å oppfylle verkskøydekravet. Deretter skal vi gå igjennom andre nærstående rettigheter som kan være tilknyttet et åndsverk.

Lysbilde 6

Som allerede nevnt foreligger det tre vilkår som alle må være oppfylt for at man skal kunne konstatere at verkskøydekravet er oppfylt og at vi har med et åndsverk å gjøre. Det første vilkåret er kravet om frembringelse. Åndsverkloven § 2 sier at det er den som "skaper" et åndsverk som har opphavsrett til verket. I dette vilkåret ligger det et krav om åndsproduksjon fra den vi kaller en opphaver. Det er kun fysiske mennesker som kan være opphavere til verk. Naruto her, som selv tok dette portrettet, har dermed ikke opphavsrett til fotografiet. Dette har en amerikansk domstol slått fast etter at PETA tok saken til retten på vegne av Naruto.

I kravet om at skaperen eller opphaveren må ha utført en åndsproduksjon for å få vern ligger det en stadfestelse at faktaopplysninger som naturlover og oppdagelser ikke vil være vernet da dette ikke er *skapt av* et menneske. Videre vil heller ikke ideer og prinsipper være vernet ettersom man da ikke har frembrakt noe som kan oppfattes av andre. Gjenstander fra naturen vil i seg selv ikke være beskyttet av opphavsretten, men man kan selvsagt bruke naturgjenstander

til å skape et åndsverk, slik som landart. Ei heller vil rent rutinearbeid kunne være vernet ettersom man ikke legger noe egen åndsproduksjon i dette arbeidet.

Lysbilde 7

2. Litterære eller kunstneriske område

- Åndsverkloven § 2 – "litterære eller kunstneriske verk av enhver art"
- Vitenskapelige litterære fremstillinger
- Ikke uttømmende opplisting

a) Inneholder alle ånd, ikke annet en åndstiltrettet og
 b) litterært verk
 c) kunstnerisk, ikke dramatisk, musikk eller teater og
 d) fotografisk verk, postkort og brevpost
 e) musikkverk, med eller uten tekst
 f) filmverk
 g) fotografisk verk
 h) maleri, tegning, trykk og lysverktidsløst
 i) skulptur, ikke tegning og trykk, og andre
 j) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 k) kunst, samt tegning og grafikk og plastisk
 l) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 m) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 n) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 o) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 p) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 q) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 r) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 s) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 t) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 u) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 v) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 w) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 x) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 y) litterære og vitenskapelige fremstillinger og
 z) litterære og vitenskapelige fremstillinger og

Nasjonalbiblioteket
National Library of Norway

Det neste vilkåret som må være oppfylt er at frembringelsen må være skapt på det "litterære eller kunstneriske området". Dette skal forstås vidt og vil blant annet kunne omfatte litterære fremstillinger av vitenskapelige oppdagelser. Til høyre her i bildet ser dere opplistingen fra åndsverkloven § 2. Det er viktig å holde fast at dette ikke er en uttømmende opplisting. Det vil si at det kan foreligge andre verkstyper som vil være vernet av opphavsrettslovgivningen som ikke er nevnt her.

Lysbilde 8

3. Åndsverkskarakter

- Åndsverkloven § 2 – "original og individuell skapende åndsinnsett"
- Krav om egenhet
- Valgfrihetssynspunktet
- Ikke krav om:
 - Nyhet
 - Kvalitet
 - Størrelse
 - Dobbeltfrembringelse

"Ely i solnedgang"
Foto: De Hebergerske Samlinger – Sogn Folkemuseum

Nasjonalbiblioteket
National Library of Norway

Det tredje og siste vilkåret som må være oppfylt i verkshøydekravet er kravet om åndsverkskarakter. Dette er nok det mest omdiskuterte og vanskeligste vilkåret å konkretisere. I åndsverkloven § 2 stilles det krav om at verket må være et resultat av en "original og individuell skapende åndsinnsett". Det er Høyesterett som har siste ordet i hvorvidt dette vilkåret er oppfylt. Rettspraksis vil derfor være veiledende.

Det som er klart, er at verket må inneholde individuelle trekk som kommer fra skaperen. Det er altså et

krav om egenhet i verket, at skaperen har satt sitt personlige særpreg på verket som gjør at det klart skiller seg fra andres lignende verker. Det må være et resultat av skaperens frie og kreative valg i skapelsesprosessen. Hvis det er slik at man ikke har hatt noen valgmuligheter ved skapelsen så vil ikke verkshøydekravet være oppfylt. Dette gjør seg mest gjeldende ved brukskunst, der fysiske og tekniske lover vil være styrende for hvordan resultatet blir.

Det er derimot klart at det ikke foreligger noe nyhetskrav i opphavsretten. Det er ikke slik at man ikke vil kunne oppnå verkshøyde for enda et maleri av en elg i solnedgang. Videre er foreligger det ikke krav om høy kvalitet ved verket. Man kan oppnå verkshøyde for enkle strektegninger så lenge man påviser at det er tilført en "original og individuell skapende åndsinnsetning". Høy kvalitet vil derimot ofte bli sett på som en presumpsjon for at verkshøydekravet er oppfylt. Til slutt vil jeg påpeke at det heller ikke foreligger noe størrelseskrav i opphavsretten, men igjen er det klart at det er lettere å konstatere at en tjukk og god roman oppfyller verkshøydekravet enn et enkelt dikt på få linjer.

Til slutt vil jeg understreke at den norske opphavsretten tillater dobbeltfrembringelser. At to skapere kan komme opp med to svært like verker og få disse vernet så fremt man kan bevise at verket er et resultat av skaperens egen åndsinnsetning. Dobbeltfrembringelsessynspunktet kan derimot være en presumpsjon for at verket ikke inneholder tilstrekkelig med åndsverkskarakter. Hvis vern blir

påvist av retten er det klart at man kun vil få vern for den egenheten skaperen har tilført verket.

Lysbilde 9

Det følger av åndsverkloven § 6 at den som "oversetter" eller på "andre måter bearbeider et åndsverk" eller "overfører det til en annen litterær eller kunstnerisk form" vil ha oppavsrett til verket i denne skikkelsen". i dette ligger det fortsatt et krav om verkshøyde, at bearbeideren må ha tilført sin egen skapende åndsinnset ved bearbeidelsen". Det nye verket som da er skapt vil være et avhengighetsverk i at det fortsatt vil være avhengig av rettighetene bunnet til originalverket. Torstein Bugge Høverstad har for eksempel rettighetene til den norske oversettelsen av Harry Potter, men har ikke som følge av oversettelsen ervervet noen av JK Rowlings rettigheter. Ønsker noen å for eksempel sette opp et teaterstykke basert på Høverstads oversettelse må vedkommende både ha tillatelse fra Høverstad, samt Rowling. Høverstad forvalter ikke bruken av Harry Potter boken på vegne av Rowling i Norge.

Bearbeidelser er avgrenset mot ren inspirasjon. Dette følger av andre ledd i åndsverkloven § 6 som ser at bestemmelsen "ikke er til hinder for at det skapes nye og selvstendige verk". JK Rowling vil følgelig ikke

kunne nekte andre i å skrive bøker om unge trollmenn ved magiskoler for eksempel. Det kan noen ganger være vanskelig å påvise om et nytt verk er til som følge av en bearbeiding eller om man har med et nytt åndsverk å gjøre. Det avgjørende må være at om originalopphaverens individuelle skapende åndsinnset er synlig i det nye verket. Er dette tilfellet har vi med en bearbeidelse å gjøre.

Lysbilde 10

Samleverk

Tekst: Erik Bye
Melodi: Henning Sommerro

- Åndsverkloven § 7
 - "sammenstille flere åndsverk eller deler av åndsverk"
- Opphavsrett til samleverket
- Enkeltes bidrag kan skilles fra hverandre

NÅ SAMLE

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Nasjonallbiblioteket
National Library of Norway

En sammenstilling av åndsverk vil i noen tilfeller være gjenstand for opphavsrettslig vern jf. Åndsverkloven § 7. Den sier at den som har sammenstilt flere åndsverk eller deler av åndsverk" vil ha opphavsrett til selve sammenstillingen. i likhet med bearbeidelser vil man ved sammenstillingen ikke erverve rettighetene til de sammenstilte verkene. Selve sammenstillingen må også være et resultat av en individuell skapende åndsinnset. i noen tilfeller kan de sammenstilte verkene skapes samtidig med et felles formål. Det avgjørende vil da være om de enkeltes bidrag kan skilles fra hverandre. Ta for eksempel sangen den blå samle. Her kan teksten og melodien skilles fra hverandre og vil stå som selvstendige åndsverk i seg selv.

Lysbilde 11

Fellesverk

- Åndsverksloven § 8
 - "felles skapende åndsinnsetts"
- Opphavsrett i fellesskap
- Enkeltes bidrag kan ikke skilles fra hverandre

Brudeferden i Hardanger av Adolph Tideman og Hans Fredrik Grude

Nasjonalbiblioteket
National Library of Norway

I noen tilfeller vil to eller flere gå sammen og skape et åndsverk i fellesskap. Åndsverkloven § 8 sier at når et åndsverk er skapt ved en "felles skapende åndsinnsetts" vil opphaverne dele opphavsretten i fellesskap. Det avgjørende her er at den enkeltes bidrag ikke kan skilles fra hverandre. Ta for eksempel maleriet brudeferden i Hardanger av Adolph Tidemann og Hans Fredrik Grude. Her kan man ikke fjerne brudefølge fra maleriet uten å ødelegge hele åndsverket.

Lysbilde 12

Nærstående rettigheter

- Arbeid/prestasjoner som har tilknytning til åndsverk
 - § 16 utøvende kunstnere
 - § 20 produsenters enerett
 - § 22 kringkastingsforetaks rettigheter
 - § 23 fotografiske bilder
 - § 24 databaser
- Beskyttelse av investeringer
 - Personlig og økonomisk

Innspilling av SKAM
Foto: Marhilde Lee/Dagbladet

Nasjonalbiblioteket
National Library of Norway

Opphavsretten beskytter ikke bare åndsverk, men også arbeid og prestasjoner som har tilknytning til åndsverket vil være vernet etter opphavsrettslovgivningen. Dette vernet vil typisk være mindre omfattende og/eller har kortere vernetid. Vernetid er noe vi straks kommer tilbake til. Etter åndsverkloven § 16 har utøvende kunstnere en særskilt beskyttelse av sine prestasjoner hva angår opptak og tilgjengeliggjøring av deres prestasjoner. Etter § 20 har produsenter enerett til eksemplarframstilling og og tilgjengeliggjøring av lydopptak og filmopptak. Kringkastingsforetak har rettigheter tilknyttet sine sendinger etter § 22. § 23 gir en fotograf enerett til fotografiske bilder vedkommende har tatt. Jeg skal snakke litt mer om fotografiretten i neste lysbilde. Etter § 24 har den som fremstiller en database enerett til denne databasen.

Det er klart at disse nærstående rettighetene er gitt for å beskytte selve investeringen som de ulike bidragsyterne legger ned i en åndsproduksjon. Jeg har valgt å

Lysbilde 13

illustrere dette med et bilde fra innspillingen av den fjerde sesongen av SKAM. Både skuespillerne, produsentene og NRK har investert mye, både personlig og økonomisk i denne produksjonen. Generelle rimelighetsbetraktninger tilsier at bør ha krav på opphavsrettslig beskyttelse.

Nå skal jeg snakke litt om fotografi fordi det kan være mange rettigheter tilknyttet et fotografisk bilde.

Åndsverkloven § 23 definerer hva som er et fotografisk bilde etter loven. Det er et bilde som er "frembrakt ved bruk av kamera eller ved annen teknikk som kan likestilles med fotografering". Merk at lovgiver her har prøvd å lage en så teknologinøytral bestemmelse som mulig. Vi vet nemlig ikke hvordan teknologien kan utvikle seg. Åndsverkloven § 23 gjelder for ethvert bilde som er tatt med fotografisk teknikk, uavhengig av originalitet og kvalitet. Disse bildene vil ha en kortere vernetid enn fotografiske verker som oppfyller verkshøydekravet i åndsverkloven § 2.

I åndsverkloven § 104 finner vi retten til eget bilde. Dette er en personvernsbestemmelse som tar sikte på å ivareta de personopplysningene som fremkommer av bildet. Utgangspunktet er at man ikke kan gjengi et bilde av en annen person uten deres samtykket. Bilde kan derimot gjengis når avbildningen har en aktuell og allmenn interesse,

typisk nyhetssak og avbildninger av kjente personer. Det kan også gjengis når hovedinnholdet er viktigere enn personen, typisk hvis man tar et bilde av en bygning og man har mennesker som går i forgrunnen. Gjengivelsen vil også være tillatt når den gjengir "forsamlinger, folketog i friluft eller forhold eller hendelser" som har allmenn interesse

Jeg syns dette bildet av Morten Krogvold her er svært illustrerende for disse tre rettighetene. Selve avbildningen av Krogvold på utstillingen vil være en fotografisk avbildning av en person som både fotografen Rolf Øhman og Morten Krogvold har rettigheter til. Fotografiene som er utstilt oppfyller verkshøydekravet og er Krogvolds åndsrett. Bildet oppfyller kravet til aktuell og allmenn interesse og kan dermed fremvises uten samtykke fra den avbildede.

Lysbilde 14

Nå skal jeg prate litt om hvordan opphavsretten beskytter. Hvilke ideelle og økonomiske eneretter er det opphavsretten gir. Jeg skal her kun gi et lite overblikk. Dette er et tema vi skal snakke mer om i DEL 2.

Lysbilde 15

Det første jeg skal prate om er de økonomiske rettighetene man har til et åndsverk. Dette er forankret i åndsverkloven § 3 om eneretter til åndsverk. Den forankrer at det er opphaveren til et verk som har rett til å fremstille varig eller midlertidige eksemplarer av et verk, samt gjøre det tilgjengelig for allmenheten.

I opphavsretten skiller vi mellom fire forskjellige tilgjengeliggjøringshandlinger. Den første er spredningsretten av fysisk eksemplar ved for eksempel, salg, utleie eller utlån. Det andre er visning av fysisk eksemplar, uten bruk av tekniske hjelpemidler. Det tredje er offentlig fremføring av verk for et tilstedeværende publikum. Det kan tas i bruk tekniske hjelpemidler ved fremføringen, eller man kan fremføre for egen maskin. Den siste er overføringshandlinger som er den mest aktuelle å bite seg merke til her i dag. Denne gjelder for alle former for digital tilgjengeliggjør der et verk blir stilt til rådighet slik at mottakeren selv kan velge hvordan og på hvilken måte verket skal spilles av. Altså gjelder den både for direkte strømming, samt tilgjengeliggjøring til nedlasting og avspilling senere.

Man pleier ofte å si at de økonomiske rettighetene har en positiv og en negativ side ved seg. Den positive siden gjelder eneretten til å selv kommersielt utnytte sitt åndsverk. Den negative siden gjelder retten til å nekte andre å kommersielt utnytte åndsverket. De økonomiske enerettene kan bli overdratt ved særskilt avtale. Dette er noe vi kommer nærmere tilbake til under del 2 og del 4. Jeg har valgt ut et bilde av Hariton Pushwagner for å illustrere

Lysbilde 16

de økonomiske rettighetene i opphavsretten. Som dere sikkert kjenner til forelå det en lenger konflikt mellom han og en tidligere støttespiller over hvem som hadde råderetten over Pushwagners malerier. Disse viste seg å være svært verdifulle.

I åndsverkloven § 5 finner vi nedfellingingen av de ideelle rettighetene i opphavsretten. Etter denne bestemmelsens første ledd har en opphaver rett til å bli navngitt "som god skikk tilsier". Vilkåret om god skikk peker på at navngivelse skal finne sted på en praktisk og god måte, avhengig av verkstype. På radio må gjerne opphaver leses opp, mens på galleri holder det med en liten tekstplakat. Jeg har sett at det foreligger en misoppfatning på nett om at så lenge man navngir opphaveren så trengs det ikke tillatelse for å bruke verket. Dette er ikke korrekt. Ved utnyttelse av et annet åndsverk så kreves det både hjemmel for bruk, samt navngivelse etter god skikk.

Etter andre ledd skal ikke verket endres eller tilgjengeliggjøres på en måte som er krenkende for opphaveren eller verkets anseelse eller egenart. Dette kalles respektretten og tillater at opphaveren motsetter seg den krenkende bruken.

En ting som er viktig å merke seg er at de ideelle rettighetene er personlige rettigheter og kan ikke overdras til andre. Selv om det er noen andre

som forvalter ens åndsverk har man fortsatt krav til å bli navngitt.

I åndsverkloven § 108 finner vi det som kalles klassikervernet. Denne bestemmelsen sier at man har rett til å bli navngitt etter god skikk selv etter at vernetiden har løpt ut. Den legger også ned et forbud mot tilgjengeliggjøring verket på krenkende måte også i forhold til "allmenne kulturinteresser", ikke bare opphaver og verkets anseelse eller egenart.

Lysbilde 17

Nå skal vi prate litt om hvor lenge opphavsretten beskytter, altså vernetiden for åndsverk.

Lysbilde 18

Etter åndsverkloven § 11 er verket opphavsrettslig vernet i opphaverens levetid samt 70 år etter utløpet av opphaverens dødsår. Dette kan virke litt småkomplisert derfor har jeg satt opp dette eksempelet. En opphaver døde i 1950. Vernetiden til verkene gjald da fra 1. januar 1951 til og med 31. desember 2020 og falt følgelig i det fri 1. januar 2021.

Når det er flere opphavere til et verk, altså vi har å gjøre med et fellesverk, så regner man vernetiden fra lengstlevende dødsår.

I noen tilfeller er opphaveren til et åndsverk anonym. Da regner man

vernetiden på 70 år fra tidspunktet for offentliggjøringen. Hvis opphaveren senere så skulle bli identifisert, gjelder vernetidsreglene i § 11.

Når en opphaver dør er det de generelle arverettsreglene som trer inn for å avgjøre hvem som skal forvalte verkene i vernetiden, med mindre de allerede er overdratt til noen andre, se åndsverkloven § 75

Lysbilde 19

Som jeg tidligere nevnte vil vernetiden for nærstående rettigheter være mindre omfattende og ha kortere vernetid enn åndsverkene.

For utøvende kunstnere, produsenter og kringkastingsforetak vil vernetiden gjelde i 50 år regnet fra fremføringen, innspillingen eller sendingen

Databaser er bare vernet i 15 år fra de ble skapt.

Fotografiske bilder vil være vernet i 15 år etter fotografens dødsår, men minst 50 år fra da bildet ble tatt.

Retten til eget bilde gjelder i 15 år etter dødsåret til den avbildede. Her går faktisk åndsverkloven lenger enn personvernlovgivingen som kun gjelder i ens levetid.

Lysbilde 20

Så langt har vi snakket mye om hvilke rettigheter opphaveren har til sitt åndsverk og hvordan han eller hun kan begrense andres utnyttelse av dette verket. I prinsippet snakker vi om et slags "markedsmessig monopol" på åndsverket. Det kan gå på bekostning av samfunnsmessige behov om tilgang til og utnyttelse av verket. Lovgiver har derfor gitt noen bestemmelser som vil begrense opphaverens eneretter. De skal vi nå gå igjennom.

Lysbilde 21

I loven finner vi tre kategorier av avgrensingsbestemmelser. Dette er fribruksbestemmelser, tvangslisenser og avtalelisenser. Fribruksbestemmelser er bestemmelser som tillater bruk av åndsverket innenfor nærmere bestemte rammer. Her kan nevnes sitatretten, retten til fri bruk ved undervisning og ungdomstevner. Vi skal se nærmere på aktuelle fribruksbestemmelser ved digital formidling i biblioteksektoren i DEL 3. Da skal vi prøve å konkretisere litt av rekkevidden i bestemmelsene.

Tvangslisenser er lovhjemler som gir rett til bruk av åndsverk mot vederlag. Det vil si at opphaveren ikke kan neste for bruk, men har krav på å få betalt for bruk. Avtalelisens er kollektive avtaler med representativ rettighetsorganisasjon som også da vil omfatte rettighetshavere som ikke er medlem av organisasjonen. Bokhylla-avtalen som gir Nasjonalbiblioteket rett til å publisere trykte verker fram til år 2000 på sine nettsider er en slik avtale. Logikken er at når man inngår en avtale med en organisasjon som representerer et stort antall opphavere innen en kategori, så vil

ikke øvrige rettighetshaverne ha noe særlige innsigelser mot denne kollektive avtalen

Andre måter å begrense opphavsretten på er gjennom vederlagsordninger. Her betaler staten vederlag mot at man får rett til bruk. Ellers kan man lage avtaler direkte med rettighetshaveren, enten om konkret bruk eller om overføring av rettigheter som vil kunne avgrense opphavers rettigheter.

Lysbilde 22

Det er flere av unntakene i åndsverkloven som krever at et verk enten er utgitt eller på annen måte offentliggjort. Jeg skal derfor dra dere igjennom hva loven sier om disse begrepene.

Det er åndsverkloven § 10 som regulerer dette. Det følger av første ledd i denne bestemmelsen at et verk er offentliggjort når det er lovlig "gjort tilgjengelig for allmenheten". Som hovedregel vil dette være tilfellet når tilgjengeliggjøringen er gjort med opphavers samtykke, men det kan tenkes andre tilfeller også, som etter konsumpsjonsreglene vi snart skal snakke litt mer om.

Etter § 10 andre ledd vil et verk være utgitt når "et rimelig antall eksemplarer" er "med samtykke fra opphaver" er "brakt i handelen eller på annen måte spredt blant allmenheten. Andre setning sier også at et verk er utgitt når det, med samtykke fra opphaver er gjort tilgjengelig på allmenheten på internett eller lignende. Hva som ansees som et "rimelig antall eksemplarer" vil varere etter hva slags verk det er tale om.

Lysbilde 23

Ervervsmessig bruk/erhvervsøyemed

- Ervervsmessig bruk
 - Økonomisk overskudd
 - Omfatter ikke
 - Selvkost
 - Symbolsk betaling
- Bruk i ervervsøyemed
 - Kommerseil bruk
 - Kan omfatte gratisjenester

Nasjonalbiblioteket
National Library of Norway

I noen tilfeller vil opphavsretten begrenses mot ervervsmessig bruk eller bruk i ervervsøyemed. Vi skal nå se på hva disse to uttrykkene betyr og hva som skiller dem fra hverandre.

Ervervsmessig bruk er når man har som formål å generere økonomisk overskudd som følge av utnyttelsen av åndsverket. Hvis man for eksempel selger adgang til eller kopier av verket vil dette være en ervervsmessig utnyttelse av verket. Tilfellene der man utnytter verket til selvkost, (altså at man ikke sitter igjen med et økonomisk overskudd som følge av utnyttelsen) eller mottar en symbolsk sum vil derfor ikke være omfattet av begrepet ettersom man ikke hadde økonomisk overskudd som motiv bak utnyttelsen.

Bruk i ervervsøyemed strekker seg litt lenger enn ervervsmessig bruk. Dette begrepet omfatter alle former for kommersiell bruk der man enten direkte eller indirekte vil mota en eller annen form for vederlag. Også gratisjenester kan være omfattet her, hvis det foreligger et bakenforliggende økonomisk motiv som vil kunne gjøres gjeldende på et senere tidspunkt.

Lysbilde 24

Konsumpsjonsretten Nasjonalbibliotekets permanentutstilling, Opplyst

- Spredningsretten, § 27
 - Eksemplarer som "solgt eller på annen måte overdratt"
- Visningsretten, § 28
 - Eksemplarer som er "utgitt" eller "overdratt"

Nasjonalbiblioteket
National Library of Norway

Nå skal vi snakke litt om konsumpsjonsretten som følger av åndsverkloven §§ 27 og 28. Begrepet konsumpsjon er en metafor på at eneretten til visning eller spredning til "spist opp" (konsumert) ved første visning/spredning. Man antar at rettighetshaver har blitt tilstrekkelig kompensert ved slik utnyttelse ved første omsetning.

Åndsverkloven § 27 sier at et eksemplar av et verk som er "solgt eller på annen måte overdratt", med samtykke selvsagt, kan spres videre blant allmenheten. Vi husker fra gjennomgangen av eneretten at spredning vil blant annet omfatte salg, utleie og utlån. Du kan altså videreselge en bok du har kjøpt og lest ferdig.

Åndsverkloven § 28 sier at når et verk er "utgitt" eller man har "overdratt" et eksemplar av et kunstverk eller fotografisk verk til en annen kan dette verket vises offentlig.

Lysbilde 25

Privatkopiering

- Åndsverkloven § 26
 - "ikke skjer i ervervsøyemed"
 - "enkelte eksemplar av et offentliggjort verk"
 - "fremstilles til privat bruk"
- Medienøytral
- Fremmed hjelp

Nasjonalbiblioteket
National Library of Norway

Åndsverkloven inneholder også en bestemmelse som tillater kopiering til privat bruk. Den finnes i § 26 og sier at når det "ikke skjer i ervervsøyemed" kan "enkelte eksemplar av offentliggjort verk" "fremstilles til privat bruk".

Her ser vi vilkåret om ervervsøyemed som vil omfatte kommersiell bruk av åndsverket. Kopiering foretatt av en person til egen yrkesmessig bruk vil være tillatt selv om dette indirekte kan være i ervervsøyemed. Det avgjørende her er selve kopieringshandlingen. Den må i seg selv ikke være utført i ervervsøyemed. En sanger kan for eksempel kopiere opp noter til egen øving, selv om hun på et senere tidspunkt kan ta seg betalt for å fremføre disse melodiene.

Vilkåret om enkelt eksemplar tilsier at man ikke kan ta mange kopier av et verk. i utgangspunktet er det begrenset til et eller noen få eksemplarer, men dette må vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle. i norsk rett er man for eksempel skeptisk til om det er lovlig å kopiere opp hele bøker, men noen sier går fint.

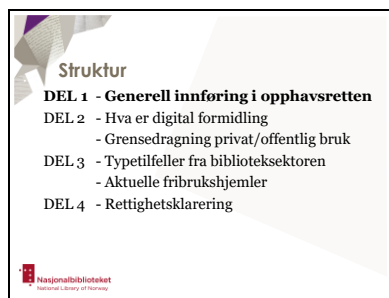
Norsk rett legger til grunn at "privat bruk" må forstås som bruk innenfor den private sfæren. Denne sfæren vil omfatte venner og familie, men også andre lukkede kretser der det foreligger en personlig tilknytning mellom medlemmene, for eksempel innad i foreninger eller idrettslag.

Det er viktig å merke seg at denne bestemmelsen er gjort medienøytral så den omfatter alle former for kopiering enten det er gjort for hånd

eller ved hjelp av digitale hjelpemidler.

Videre er det klart at loven tillater fremmed hjelp. Det vil si at institusjoner lovlig kan hjelpe en bruker med å ta kopier til privat bruk så lenge det er brukeren som initierer kopieringen. Dette gjelder også når brukeren benytter institusjonens utstyr til kopiering.

Lysbilde 26

Da er vi ved veis ende for denne delen. Jeg vil takke for oppmerksomheten og oppfordre dere om å gå videre til neste video.